

росії в Україну у 2022 році ця проблемка стала ще більш актуальною. Ключові дослідження стосуються: психологічної підтримки військових та цивільного населення, колективної травми та механізмів психологічної стійкості, особливостей громадської думки під час війни, національної ідентичності та її можливих трансформацій у кризові періоди.

Попри значний прогрес, соціальна психологія в Україні стикається з низкою викликів: недостатнє фінансування науки – багато досліджень проводяться на ентузіазмі вчених та за підтримки міжнародних грантів; міграція науковців – частина фахівців виїжджає за кордон, що уповільнює розвиток вітчизняної науки; триваючі наслідки війни – потреба в масштабних дослідженнях для розробки програм соціальної адаптації ветеранів і постраждалого населення.

“Перспективи розвитку соціальної психології в Україні пов’язані з її інтеграцією у світову наукову спільноту, активним використанням цифрових технологій у дослідженнях, розширенням практичного застосування у сфері соціальної реабілітації та конфліктології”[2].

Отже, попри труднощі, українська соціальна психологія продовжує активно розвиватися, роблячи вагомий внесок у науку та суспільство. Її подальший поступ залежить від інтеграції у світову наукову спільноту, впровадження нових методів досліджень і практичного застосування отриманих знань для вирішення актуальних соціальних проблем.

Джерела та література:

1. Орбан-Лембрик Л.Б. Становлення і розвиток вітчизняної соціальної психології. URL: <https://surl.li/doqgtx> (дата звернення: 01.04.2025).
2. Спільнота в умовах воєнного конфлікту: Психологічні стратегії адаптації. URL: <https://surl.li/qqwsix> (дата звернення: 01.04.2025).
3. Соціальна психологія в Україні. URL: <https://surli.cc/xbptvm> (дата звернення: 01.04.2025).

УДК 94:2(477.43/44)«192»

Бойчук В. - ст. гр. БП-21

Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

РЕЛІГІЙНА ВІРА В РАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВІ ПІД АТЕЇСТИЧНИМ ТИСКОМ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Науковий керівник: професор Стоцький Я. В.

Boichuk V.

Ternopil Ivan Puluj National Technical University

RELIGIOUS FAITH IN SOVIET SOCIETY UNDER ATHEISTIC PRESSURE FROM STATE AUTHORITIES

Supervisor: Professor Stotsky Y. V.

Ключові слова: антирелігійна політика, радянський атеїзм, марксистсько-ленінська ідеологія, пропаганда, репресії, переслідування духовенства.

Keywords: anti-religious policy, Soviet atheism, Marxist-Leninist ideology, propaganda, repression, persecution of the clergy.

«Релігійні традиції і практики українців формувалися століттями, вкорінювалися у народну свідомість, становили основу світоглядних уявлень людини про добро і зло, моральні цінності. Докорінні зміни у становищі різних релігійних конфесій відбулися після жовтневого перевороту і утвердження влади більшовицької партії, в програмних засадах якої не було місця релігійним цінностям. Атеїзація суспільства – як складова антирелігійної стратегії більшовиків – тривала впродовж усіх десятиліть радянської влади, набуваючи різних форм та інтенсивності» [1].

Радянський атеїзм ґрунтувався на марксистсько-ленінській ідеології, яка розглядала релігію як «опіум для народу» і засіб експлуатації робітничого класу. Цей підхід був закладений Карлом Марксом та Фрідріхом Енгельсом, а згодом розвинутий Володимиром Леніном, який наголошував на необхідності повного викорінення релігійного світогляду серед населення. Релігія вважалася пережитком буржуазного минулого, що заважав побудові соціалістичного суспільства. Духовенство та віруючі вважалися потенційними ворогами, які могли загрожувати політичній стабільності режиму. Атеїзм використовували як ідеологічний інструмент контролю над суспільством.

«Пік «богоборської» активності більшовиків припав на 1920-1930-ті роки. Пропагандистській машині радянської влади не було рівних у мистецтві маніпулювання суспільною свідомістю, настроями проти неї людей, створення ідеологічно-політичних міфів» [2].

Застосовувалась активна антирелігійна пропаганда (засоби масової інформації, література, лекторії, радіо тощо), яка мала потужний вплив, за допомогою якого, влада змушувала вірян, церкву та священнослужителів підкорятись її цілям. Це було спрямовано на підлив та дискредитацію авторитету церкви перед суспільством та залучення якомога більшої частини людей до кола партійного впливу.

«Держкомітет Ради Міністрів СРСР із кінематографії повинен був забезпечувати щорічний випуск документальних, науково-популярних і художніх фільмів антирелігійного змісту на допомогу лекційній пропаганді, а також сприяти їх демонстрації у кінотеатрах, клубах, школах та інших закладах. Антирелігійна наочність мала візуалізувати згубний вплив релігії в публічних місцях, доступних для відвідувачів. Майже в кожному сільському клубі й бібліотеці створювалися кутки атеїста, оформлені відповідними матеріалами, у тому числі карикатурами, плакатами тощо.

Важливою ланкою атеїстичної роботи була діяльність шкільних учителів і викладачів вишів, які розглядалися партійними органами як лекторський кадровий ресурс. Від освітян вимагали добре знати, наскільки учні вільні від релігії та марновірства, щоб планувати й організовувати виховну роботу. Політика підготовки освітянських кадрів апriorі базувалася на вихованні глибоко переконаного атеїста. Адже програми навчальних дисциплін передбачали, що вчитель на конкретних, зрозумілих для дитини прикладах із політичного, соціального та культурного життя буде формувати матеріалістичний світогляд. Ключовими стереотипами останнього стали твердження, що релігія суперечить науці, є знаряддям експлуатації в руках панівних класів і заважає культурному і соціалістичному будівництву нової країни» [3, с. 56].

«Ведучи наступ проти релігії в цілому, політичне керівництво основну мету вбачало в посиленні розбрату в церковному середовищі шляхом зіштовхування між собою різних релігійних об'єднань. Крім того, влада започаткувала економічний тиск на церкву (вилучення майна, будівель, непомірне оподаткування громад та

духовенства), проведення масових антицерковних компаній (вилучення церковних цінностей, ліквідація «церков і церковних чудес»), застосування практики масових політичних репресій та придушення опору духовенства силовими методами, масове закриття храмів та інших культових споруд, позбавлення духовенства виборчих прав, поширення антирелігійної пропаганди тощо.

Для ліквідації впливу церкви на маси більшовицька влада використовувала усі доступні для неї засоби і можливості. Фактично знищивши до середини 20-х років церкву як політичного опонента одночасно було позбавлено її матеріальної бази. У січні 1922 р. Президія ВЦВК прийняла постанову «Про ліквідацію церковного майна, згідно з якою розпочалося масове пограбування церковних цінностей.

Протягом кількох місяців на Поділлі відбулося сотні зіткнень віруючих з загонами, які здійснювали реквізиції. Влада вирішила використати ці події для нанесення церкві непоправного остаточного удару. У травні-червні 1922 р. у Вінниці та інших містах були організовані гучні судові процеси, під час яких ряд відомих церковних діячів отримали смертні вироки по звинуваченні у контрреволюційній діяльності» [4, с. 182].

«Васильєва О. Ю. стверджувала, що найбільш чисельною групою в масштабах СРСР були формально віруючі, а кількість осіб, що поділяла релігійні погляди, але не афішувала їх становила не менше половини від загальної кількості населення країни.

Перепис населення 1937 р., в опитувальні листи якого було внесене питання про віросповідання, теж підтвердив низьку ефективність антирелігійної кампанії в контексті атеїзації по більшовицьки. Так, із 30 млн. неписьменних громадян СРСР віком понад 16 років, 84 % (або 25 млн.) визнали себе віруючими, а з 68,5 млн. письменних – 45 % (або більше 30 млн.)» [1].

Отже, радянський атеїзм це масштабна і цілеспрямована державна ідеологія, яка проникала в усі сфери суспільного життя та мала на меті знищити релігійний світогляд.

Жорстокі репресії, обмеження, пропаганда та державний контроль призвели до значного ослаблення релігійних традицій. Однак, ці дії не змогли знищити віру, проте, вона зазнала трансформацій: частина населення перейшла до таємного сповідання, а в суспільстві сформувалася подвійна мораль, коли зовнішньо підтримувався атеїзм, а на особистому рівні зберігалася релігійність.

Ці події показують, що державне втручання в релігію, не може повністю викоринити її, але може її значно ослабити, змінити форми та роль в суспільстві.

Література:

1. Бабенко Л. Як українців робили атеїстами: державна політика проти релігії у перші десятиліття радянської влади. URL: <https://surl.li/vadpzg> (дата звернення 01. 04. 2025).
2. Чучалін О. П. Вплив атеїстичної пропаганди радянської преси на релігійну ситуацію в УСРР у 1920-1930-ті рр. URL: <https://surl.lu/edcisk> (дата звернення 01. 04. 2025).
3. Сергієнко В. В. Лекційна пропаганда у системі антирелігійної політики радянської держави у 1950-их роках, с. 56. URL: <https://surl.li/yetobk> (дата звернення 01. 04. 2025).
4. Кузьменко Н. П. Більшовицький наступ на різні релігійні конфесії на Поділлі на початку 1920-х рр. с. 182. URL: <https://surl.li/pmchwc> (дата звернення 01. 04. 2025).